

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

Για να γίνουν βαθύτερα αντιληπτές οι παθογένειες του δικαίου, πρέπει να γίνει πιο διαυγής η σχέση του με τη δικαιοσύνη. Ας θεωρήσουμε ως δίκαιο το σύνολο των νομικών κανόνων που μπορούν να επιβληθούν στην ανθρώπινη ζωή είτε από το κράτος είτε από το

έθιμο είτε κατά περίπτωση από την κοινωνία. Αυτό είναι το άμεσα εφαρμόσιμο δίκαιο. Επομένως, και ένα ολοκληρωτικό καθεστώς υπό οποιαδήποτε μορφή ολοκληρωτισμού επιβάλλει τους δικούς του κανόνες δικαίου τους οποίους έχει θεσμοθετήσει, οι οποίοι όμως μπορεί να μην έχουν καμμία σχέση με την έννοια της δικαιοσύνης.

Ανάμεσα στο εφαρμόσιμο δίκαιο και στο ιδεατό ή επιθυμητό (που είναι η έννοια της δικαιοσύνης) υπάρχει συνήθως τεράστια απόσταση. Από το μήκος αυτής της απόστασης κρίνεται η ποιότητα του δικαίου και προκύπτει, βέβαια, και ένα γενικότερο κριτήριο πολιτισμού.

Τα θεοκρατικά καθεστώτα υποστήριζαν την ύπαρξη ενός ανώτερου δικαίου, του θείου, το οποίο βέβαια αυτά ερμήνευαν κατά την κρίση τους και τα συμφέροντά τους, και τα επέβαλλαν απολυταρχικά στην κοινωνία και μάλιστα με σχεδόν μηδενική γνώση του ψυχολογικού γίγνεσθαι (πλην αυτού που ενίσχυε την υποδούλωση) και με βάση τον φόβο. Ο άνθρωπος έμοιαζε με άβουλο αντικείμενο. Η αντίδραση σε αυτό ήταν η αντίστροφη κίνηση ως υπερβολική επικέντρωση στον άνθρωπο και στο – ενίοτε βίαια – επιβαλλόμενο αίτημά του για ελευθερία. Όλα προερχόντουσαν από το κοινωνικό γίγνεσθαι και τη σύγκρουση κοινωνικών δυνάμεων. Ο άνθρωπος έγινε ο μοναδικός δημιουργός της μοίρας του. Ο

ιδεαλισμός ήταν απορριπτέος, ακόμη και όταν οι εκφραστές του ήταν αγαθοποιόι. Αλλά, φευ, τα αποτελέσματα πάλι κατέληξαν στα ίδια θλιβερά γεγονότα της υπερίσχυσης του αδίκου και της ισχύος, παρά τις θετικές εξελίξεις που επέφερε η απελευθέρωση από το παρελθόν.

Με όλη αυτή την κατάσταση της σκέψης που είναι προσκολλημένη σε είδωλα του παρελθόντος ή του παρόντος, δεν είναι δυνατόν να υπάρξει αληθινή προσέγγιση του δικαίου προς τη δικαιοσύνη πράγμα που είναι το ζητούμενο. Και ίσως είναι αναγκαίο να γίνουν κάποιες παραδοχές προτού ξεκινήσει κανείς για την ανεύρεση μιας λύσης, όπως ενδεικτικά:

1) Ακόμη και αν η πηγή του δικαίου είναι η θεία Βούληση, ακόμη και τότε η κατανόησή της θα πρέπει να εκφραστεί μοιραία μέσα από την ανθρώπινη ικανότητα αντίληψης και αποδοχής και, επομένως, ως ερμηνεία θα υπόκειται σε περιορισμούς χρόνου και τόπου. Γι' αυτό τον λόγο η ελευθερία του ανθρώπου και η επιλογή του δεν μπορούν να σταματάνε ποτέ και η τυχόν επιβολή ερμηνειών δεν μπορεί παρά να καταργεί την πνευματικότητα που υποτίθεται ότι επιχειρεί να στηρίξει.

Επειδή ο θεός είναι αιώνιος, οι ερμηνευτές Του τείνουν να θεωρούν και τις δικές τους ερμηνείες αιώνιες. Αλλά το Είναι καθαυτό και οι δικές μας ερμηνείες γι' Αυτό είναι διαφορετικής ποιότητας και προέλευσης πράγματα.

2) Αν ο άνθρωπος θεωρεί τον εαυτό του ως τον μοναδικό δημιουργό της μοίρας του, τότε αναπόφευκτα πρέπει να αποδεχθεί και το ότι το δίκαιο είναι το οποιοδήποτε αποτέλεσμα της αναμέτρησης κοινωνικών δυνάμεων χωρίς όμως την παρεμβολή ηθικής κρίσης, έστω και αν συμπεριλαμβάνει στο σκεπτικό ηθικές κρίσεις π.χ. ισότητας, επειδή αυτές τότε εντάσσονται και υποτάσσονται στην εκάστοτε ανθρώπινη επιθυμία. Αυτό επιφέρει μία ψυχολογική υπερσυγκέντρωση στον ίδιο τον άνθρωπο και μία άμεση και συνειδητή ή έμμεση και ασυνείδητη αναγνώριση της δύναμης ως μοναδικού κριτηρίου. Αλλά είναι αναγκαία μια ψυχολογική αποκέντρωση τόσο για τα άτομα όσο και για τις συλλογικότητες, γιατί αυτή η αποκεντρωμένη συνείδηση είναι η

πηγή των ηθικών αρχών, ενώ η συλλογικότητα καθαυτή δεν αποτελεί κριτήριο ηθικό, γιατί και η συλλογικότητα μπορεί να λάβει τερατώδεις μορφές.

Σήμερα θα μας ήταν πολύ χρήσιμες εκείνες οι «ιδεαλιστικές» προσεγγίσεις του λεγόμενου φυσικού δικαίου που περιλαμβάνουν την ύπαρξη ενός ιδανικού δικαίου ή δικαιοσύνης (που λειτουργεί πάντα προς το καλό όλων) προς το οποίο ο νόμος πρέπει να τείνει και το οποίο, στον βαθμό που γίνεται κατανοητό, μπορεί να εφαρμοστεί ακόμη και κόντρα στους υπαρκτούς νόμους και το ίδιο το σύνταγμα τα οποία, σε τελευταία ανάλυση, μπορούν να είναι προϊόν επιβολής ή εξαπάτησης ή άγνοιας. Αν, για παράδειγμα, μία βουλή ψήφιζε ένα σύνταγμα αποδεχόμενο τη δουλεία, ένα οποιοδήποτε δικαστήριο θα μπορούσε να μην το εφαρμόσει, επειδή αυτό θα αντέκειτο σε έναν υπερσυνταγματικό κανόνα ηθικό, ότι ο άνθρωπος δεν πρέπει να είναι δούλος.

Βέβαια σε κάθε περίπτωση, για να επιτευχθεί στην πράξη μία τέτοια λειτουργία και ανεξαρτησία της δικαστικής λειτουργίας, θα πρέπει να προηγηθεί μία μακρόχρονη σκέψη και αποδοχή τέτοιων αρχών από όλους, ώστε να ενσωματωθούν στην κοινωνική συνείδηση, γιατί όλα απαιτούν μια ανθρώπινη συμμετοχή. Το δυναμικό που συσσωρεύεται έτσι έχει τέτοια δυναμικότητα που αποκτάει μία μόνιμη δύναμη αποτροπής του αδίκου, γιατί **αυτή η δύναμη έγκειται όχι απλώς στην τυχαία δράση του ανθρώπου αλλά, κύρια, στη σύνδεση του οράματός του και των πράξεών του με υπερκείμενες αρχές αντί για φόβους και επιθυμίες, που δεν αποτελούν αρχές**. Αυτή είναι η διαφορά από το μοντέλο των κοινωνικών συγκρούσεων. Η δε παθητικότητα και η ανευθυνότητα δεν μπορούν να έχουν καμμία θέση στην προσέγγιση της ηθικής και της δικαιοσύνης που λόγω αυτών έχουν καταντήσει απλές λεκτικές επιβεβαιώσεις τους αποξενωμένες όμως από την πράξη. Αλλιώς, το μόνο που θα δικαιούται ο άνθρωπος θα είναι αυτό που ήδη έχει: ανασφάλεια και αδικία υπό οποιαδήποτε αντίληψη δικαίου.

Ιωάννα Μουτσοπούλου
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

Πρώτη δημοσίευση: 14 Μαΐου 2015
Φωτογραφία: commons.wikimedia.org

(solon.org.gr)